

Motion till riksdagen
2006/07:Sf264

av Lars Ohly m.fl. (v)

Individualiserad föräldraförsäkring

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	2
4	Regeringens syn på jämställt föräldraskap	3
5	Individualiserad föräldraförsäkring	4
5.1	Delat uttag av föräldrapenningen	5
5.2	Hemma samtidigt	6
5.3	Jämställt inträde i föräldraförsäkringen	6
5.4	En könsneutral försäkring	7
6	Från ekonomisk familjepolitik till ekonomisk barnpolitik	7
7	Ändrad målformulering för starkare jämställdhetsperspektiv	8

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag på hur en individualisering av föräldraförsäkringen bör genomföras.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om utvidgade möjligheter att vara hemma samtidigt.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avskaffande av regeln om 240 dagars kvalifikationstid i föräldraförsäkringen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjligheten för föräldrar av samma kön att dela föräldrads-garna lika mellan sig.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändrad benämning av politikområdet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ändrad målformulering för politikområdet Ekonomisk familjepolitik.

3 Inledning

Den norm som råder i samhället och som ger kvinnor som grupp det yttersta ansvaret för hem och barn definierar samtidigt män som grupp som mindre lämpade för föräldraskap och kvinnor som mindre lämpade för förvärvsarbete. Denna norm leder till en orättvis fördelning mellan betalt och obetalt arbete i samhället och därmed till lönediskriminering av kvinnor. Därtill motverkar den barnens rätt till nära relationer med sina fäder.

Varken rådande normer eller påföljande missförhållanden kommer att förändras av sig själva. Det är alltså inte en möjlig väg att invänta förändrade beteendemönster i familjerna och på arbetsmarknaden och därefter successivt anpassa familjepolitiken. Vänsterpartiet är därför berett att använda politiska medel för att skapa nödvändiga förutsättningar för jämställdhet mellan könen inom ramen för den generella politiken. Inom den ekonomiska familjepolitiken finns kraftfulla sådana verktyg.

För att komma till rätta med den ordning som diskriminerar kvinnor krävs en rad övergripande samhällsförändringar. För Vänsterpartiet är det självklart att driva frågan om rätt till heltid, om sex timmars arbetsdag, om att höja kvinnors löner och om att arbeta för en stark offentlig sektor. Frågan om fördelningen mellan det betalda och det obetalda arbetet är därför av avgörande betydelse.

För att få till stånd ett jämställt arbetsliv krävs också ett jämställt privatliv. Det är inte ovanligt att kvinnor och män upplever att de lever i en jämställd relation fram till första barnet. När sedan andra barnet föds pressar strukturerna på arbetsmarknaden tillbaka kvinnor till att ta ansvar för hem och barn medan män tar det huvudsakliga försörjningsansvaret. Därför ligger möjlig-

heten att bekämpa könsdiskriminering bl.a. i föräldraförsäkringens utformning.

I denna motion presenterar Vänsterpartiet förslag om att individualisera föräldraförsäringen. Barn behöver fler vuxna i sina liv, och vi är skyldiga att investera hårt arbete för att skapa en jämställd tillvaro för dem att växa upp i. Arbetsliv och omsorg om barn är sammanfogande delar av våra liv. I dag bär kvinnor huvudansvaret för att få detta att gå ihop. En individualisering av föräldraförsäringen är nödvändig för att ändra på detta.

4 Regeringens syn på jämställt föräldraskap

I regeringsförklaringen 2006 uppges att ”jämställdheten i Sverige har förbättrats, men kvinnor och män har fortfarande inte lika möjligheter”. Det slås här också fast att regeringens arbete kommer att präglas av ett aktivt jämställdhetsarbete. Några konkreta exempel på sådant aktivt arbete eller på vilket sätt den orättvisa fördelningen av makt och resurser på grund av kön ska bekämpas anges emellertid inte vare sig i regeringsförklaringen eller i budgetpropositionen för 2007 (prop. 2006/07:1).

Ett av de få förslag som regeringen aviserar som över huvud taget antas öka jämställdheten mellan kvinnor och män handlar om jämställdhetsbonus i föräldraförsäringen. Förslaget innebär, enligt vad som tidigare förts fram, att den förälder som har lägst inkomst, vanligtvis kvinnan, ska få en skattereduktion när hon börjar jobba efter föräldraledigheten och den andra föräldern tar ut föräldraledighet.

Trots att män i dag har samma rätt till inkomstrelaterad ersättning vid föräldraledighet som kvinnor ska alltså ca 3 000 kr per man och månad, enligt förslaget, användas som morot för att uppmuntra män att ta någon del av sitt föräldraansvar.

Förslaget om jämställdhetsbonus befäster idén om föräldraskapet som obligatoriskt för kvinnor och ett frivilligt erbjudande för män – som kan locka en och annan om villkoren är tillräckligt förmånliga. Frågan är om kvinnor ser det som uppmuntrande att de ”belönas” med eftersläpning i lönesättning, uppsägning under föräldraledighet och osäkra anställningar.

I budgetpropositionen aviseras också ett införande av vårdnadsbidrag i de kommuner som så önskar. Föräldrar med barn mellan 1 och 3 år ska då kunna vara hemma längre än vad föräldraförsäringen ger möjlighet till.

Så länge kvinnor förväntas bära huvudansvaret för hem och barn, och så länge kvinnor utför den största delen av obetalt arbete, är vårdnadsbidraget en uppenbar kvinnofälla. Med ett vårdnadsbidrag ska kvinnor lockas att försätta sig i en situation där de görs beroende av en man för sin försörjning. Dessutom avses ett skattefinansierat bidrag användas för att underlätta det. För ensamstående föräldrar och familjer med mycket låga inkomster kommer det att vara omöjligt att klara sig på de nålpenar bidraget handlar om. Ändå ska också de vara med och finansiera bidraget via kommunalskatten – skatte-

Fel! Okänt namn på

pengar som annars kunnat användas till barnomsorgen som ju kan nyttjas av alla.

Att införa vårdnadsbidrag kommer att riva upp den struktur som gör att det lönar sig för kvinnor att arbeta. I stället blir det för många kvinnor mer förmånligt att stanna hemma, framför allt för dem som redan är dåligt etablerade på arbetsmarknaden.

Kvinnor som utnyttjar vårdnadsbidraget kommer sannolikt att ha mycket svårt att någonsin komma ifatt i arbetslivet efter småbarnsåren. Att ytterligare förlänga den period då kvinnor kan förväntas vara borta från arbetsmarknaden kommer att öka arbetsgivares misstänksamhet mot alla kvinnor som arbetskraft och leda till en ökad diskriminering.

5 Individualiserad föräldraförsäkring

I dag tar kvinnorna ut ca 80 % av antalet ersatta dagar i föräldraförsäkringen och män endast resterande 20 %. Enligt den jämställdhetsbilaga som avlämnades till budgetpropositionen för 2004 (prop. 2004/05:01) uppgår de ekonomiska konsekvenserna av föräldraskapet för en tioårsperiod till 304 000 kr för mamman och 10 000 kr för pappan. Kvinnor subventionerar alltså mäns lönearbete genom sitt eget obetalda arbete.

Frågan om lönediskriminering, otrygg anställning, ofrivillig deltid och lägre pension hör oundvikligen ihop med vem som tar det huvudsakliga ansvaret för omsorgen om barn och familj. Eftersom kvinnor ses som bärare av detta ansvar, har kvinnor också en sämre utgångspunkt på arbetsmarknaden. För att komma till rätta med detta behöver föräldraförsäkringen reformeras så att ett jämnt uttag mellan föräldrarna uppnås och därmed stärker ett jämställt vårdnadsansvar.

Hur kvinnor och män ska förmås fördela ansvar för hem och barn lika är en av de mest centrala jämställdhetsfrågorna i vår tid. I denna diskussion är kopplingen mellan kvinnors obligatoriska huvudansvar för barnen och deras position på arbetsmarknaden en självklarhet. I den studie som presenteras i Anders Chronholms avhandling "Föräldraledig pappa – Mäns erfarenheter av delad föräldraförsäkring" från 2004, framkommer att i de fall då mannen tagit ut en stor del av föräldraledigheten vid första barnet var det vanligt att kvinnan vid andra barnet ville ta ut en längre föräldraledighet än mannen. En orsak till detta anges vara att männen på grund av att familjens ekonomiska påfrestningar ökar fr.o.m. att det andra barnet föds får ta på sig ett större försörjningsansvar. Detta exempel understryker behovet av att individualisera föräldraförsäkringen.

I dag är fördelningen av föräldrapenningen en förhandlingsfråga mellan föräldrarna. Det innebär att det som styr den egentliga fördelningen av föräldrapenningen är normen om att kvinnan har huvudansvaret för barnen, vilket medför att kvinnorna tar ut den största delen av föräldrapenningdagarna. Individens valfrihet blir i detta sammanhang enbart en illusion. Som en konsekvens av detta väljer kvinnor ofta yrken där det ges möjlighet att förena

förvärvsarbete med föräldraskap, vilket i sin tur leder till en cementering av den könssegregerade arbetsmarknaden.

5.1 Delat uttag av föräldrapenningen

Dagens utformning av föräldraförsäkringen bidrar alltså till att återskapa och förstärka en ordning på arbetsmarknaden som försvagar och lönediskriminerar kvinnor. Systemet upprätthåller dessutom en föräldrad föreställning om vad kvinnor respektive män har för ansvar i förhållande till barn. För att komma till rätta med dagens situation behöver föräldraförsäkringen reformeras så att ett jämnt uttag mellan föräldrarna uppnås och därmed stärker ett jämställt vårdnadsansvar.

För att detta ska vara möjligt är det nödvändigt med en generös föräldraförsäkring som baseras på samma principer som alla andra socialförsäkringar. Det innebär att föräldrapenning inte skall kunna överlåtas på den andra föräldern, precis som att det inte är möjligt att överlåta sin sjukpenning eller arbetslöshetsersättning på någon annan.

För att nå en ordning där män och kvinnor är lika självklara föräldrar på heltid krävs med andra ord en individualiserad föräldraförsäkring som baseras på inkomstbortfallsprincipen. Endast så kan man nå en verklig förändring mot en ordning som inte diskriminerar kvinnor på arbetsmarknaden.

Föräldraförsäkringens utformning har setts över av en utredning som 2005 lämnade sina förslag i betänkandet Reformerad föräldraförsäkring (SOU 2005:73). Vänsterpartiet har kämpat länge för att få till stånd de förändringar i föräldraförsäkringens uppbyggnad som är nödvändiga för att skapa ett jämställt uttag av föräldrapenningen och var därför mycket positivt till att en sådan översyn genomförts.

Utredningsförslaget går ut på att föräldraförsäkringen ska byggas ut med två månader, att fem månader ska gå till mamman, fem till pappan och den tredje till att fritt fördelas mellan föräldrarna. Enligt Vänsterpartiet är utredningens huvudförslag om en sådan tredelad modell om det skulle genomföras visserligen ett steg i rätt riktning – men inte tillräckligt. I de flesta fall skulle detta innebära att mamman tar ut två tredjedelar av försäkringen och pappan en tredjedel. Sådana förslag till lösningar bidrar därmed inte till att bryta diskrimineringen av kvinnor i arbetslivet och motverkar inte det faktum att kvinnor subventionerar mäns lönearbete genom sitt eget obetalda arbete.

Vi är vidare övertygade om, vilket vi beskrivit tidigare, att förslag om olika former av bonussystem är fel väg att gå. Det borde ligga i föräldrarnas intresse att kvinnor och män får jämlika förhållanden, och det finns enligt vår mening ingen anledning att män ska behöva krusas för att vara med sina barn.

Vi är övertygade om att det krävs mer än morötter för att bryta könsmaktsordningen och för att stärka kvinnans ställning. En individualisering av föräldraförsäkringen är ett nödvändigt verktyg både för att göra upp med föreställningen om att pappors föräldraansvar, till skillnad från mammors, skulle vara förhandlingsbart, och för att bryta diskrimineringen av kvinnor på arbetsmarknaden. I vår särskilda motion om utgiftsområde 12 lägger vi fram

Fel! Okänt namn på

förslag om att genomföra denna reform från 2008 och anvisar i vårt budgetalternativ 900 miljoner från detta år. Mot denna bakgrund bör regeringen återkomma med förslag på hur en individualisering av föräldraförsäkringen bör genomföras. Detta bör riksdagen begära.

5.2 Hemma samtidigt

Det finns möjligheter inom föräldraförsäkringssystemet att åstadkomma fler förbättringar som skulle kunna verka för en ökad jämställdhet. Vänsterpartiet anser t.ex. att det vore önskvärt om bägge vårdnadshavarna kunde vara mer närvarande direkt efter ett barns födelse. Framför allt skulle männens tid med nyfödda härmed öka. Detta skapar viktiga förutsättningar för en tidig och djup relation till barnet och tillgodoser barnets stora omsorgsbehov i livets början. De möjligheter som i dag finns med tillfällig föräldrapenning är inte tillräckliga i detta avseende. Vänsterpartiet anser därför att möjligheten för vårdnadshavare att vara hemma samtidigt under barnets första tid bör utökas inom ramen för föräldraförsäkringen. Regeringen bör därför se över hur utvidgade möjligheter att vara hemma samtidigt kan genomföras. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.3 Jämställt inträde i föräldraförsäkringen

Reglerna för inträde till sjukpenninggrundad föräldraförsäkring fungerar i dag diskriminerande mot kvinnor. Problemet ligger i den regel som finns om 240 dagars s.k. kvalifikationstid för att erhålla sjukpenninggrundad föräldrapenning under föräldraförsäkringens första 180 dagar. Enligt uppgifter från Försäkringskassan är kvinnors uttag högst fram till dess barnen är ungefär 12 månader gamla, medan männen tar ut flest dagar när barnen är mellan 11 och 15 månader. Detta innebär att kvalifikationsregeln särskilt slår mot kvinnor.

Att regeln över huvud taget finns kvar är förvånande med tanke på att kvalifikationsnivån generellt sett sänkts för inkomstbaserade försäkringar inom socialförsäkringssystemet i stort.

I departementsskrivelsen ”Barnafödandet i fokus” (Ds 2001:57) står att läsa att det finns ett samband mellan födelsetals- och sysselsättningsutvecklingen. Vikten av en fast förankring på arbetsmarknaden, och därmed en tryggad inkomst, som förutsättning för att skaffa barn, har fått ett starkt genomslag bland dagens unga. Vidare slås det fast att det är särskilt viktigt bland unga kvinnor att ha ett fast arbete. Förutom att denna 240-dagarsregel bör tas bort eftersom den diskriminerar kvinnor, är det också troligt att regeln leder till onödigt uppskjutande av barnafödandet. Den höjning av lägstanivån till 180 kr som genomfördes 2006 är viktig för att förbättra förutsättningarna för låginkomsttagare, men är inte en tillräcklig åtgärd för att skapa ett jämställt inträde i föräldraförsäkringen. Därför bör regeringen se över möjligheterna att

avskaffa denna regel om 240 dagars kvalifikationstid i föräldraförsäkringen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.4 En könsneutral försäkring

I och med att kärnfamiljen som norm utmanas i allt större utsträckning av andra familjebildningar, där det biologiska föräldraskapet inte per automatik sammanfaller med vårdnaden om barnen, finns ett behov av att se till att föräldraförsäkringen inte låses fast vid en heteronormativ föreställning kring föräldraskap. Det faktum att barn föds och växer upp med föräldrar som kan vara av samma såväl som olika kön ställer krav på att föräldraförsäkringen utformas på ett sätt som inte utesluter möjligheterna för föräldrar av samma kön att dela försäkringen mellan sig.

Föräldraförsäkringsutredningen hade i uppdrag att se över om föräldraförsäkringens regelverk behöver anpassas till nya familjebegrepp och göras könsneutral (dir. 2004:44). Vänsterpartiet menar att regeringen bör återkomma med förslag på hur föräldrar av samma kön ska kunna tillgodogöra sig möjligheten att dela föräldradagarna lika mellan sig. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Från ekonomisk familjepolitik till ekonomisk barnpolitik

Politiken inom detta område går under begreppet ekonomisk familjepolitik. Vi menar att detta är problematiskt och missvisande eftersom det utgår från kärnfamiljen som norm. Även om stöden inom utgiftsområdet Ekonomisk familjepolitik utgår till vårdnadshavare, utbetalas det avhängigt av att det finns barn med i bilden.

Utgångspunkten är att det är barns vårdnadshavare som utgör barnets trygghet. Att det biologiska föräldraskapet ofta sammanfaller med vårdnaden är i detta sammanhang av mindre betydelse. Vårdnadshavaren ska bidra till försörjningen av barnet samtidigt som han eller hon ansvarar för den dagliga omsorgen. Vi anser att båda könen självklart är lika lämpade för detta och att en persons sexuella läggning självklart är irrelevant vad gäller personens förmåga att vara en god vårdnadshavare.

Familjebegreppet, som det används inom politikområdet Ekonomisk familjepolitik, utgår från kärnfamiljen som norm. Vänsterpartiet vill komma bort från denna fastlåsning och i stället sätta barnen i centrum. Vi vill understryka vikten av att barn får växa upp i en trygg miljö med fungerande vuxna omkring sig. Det är utifrån barnens behov av social och ekonomisk trygghet vi formulerar vår politik. Fokuseringen på kärnfamiljen är också ett tydligt uttryck för den heteronorm som är styrande i dagens samhälle. Det är därmed viktigt att anpassa familjepolitikens utformning till familjebegreppets utveckl-

Fel! Okänt namn på

ing. Det är t.ex. i dag inte möjligt för föräldrar av samma kön att erhålla föräldrapenning om de lever i ett samboförhållande.

För att samstämmighet ska råda med trygghetssystemets avsikter bör politikområdet byta benämning till ”Ekonomisk barnpolitik”. Riksdagen bör rekommendera regeringen att en sådan ändring kommer till stånd. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Ändrad målformulering för starkare jämställdhetsperspektiv

Regeringen har slagit fast att målsättningen för den ekonomiska familjepolitiken är att minska skillnader i ekonomiska villkor mellan familjer med och utan barn (prop. 2006/07:1). Vänsterpartiet anser att det till denna målformulering krävs ett tillägg som slår fast att politiken även ska vara utformad på ett sådant sätt att den bidrar till en utveckling mot ökad jämställdhet i samhället. Denna uppgift ankommer inte enbart på politikområdet Jämställdhet inom arbetsmarknadspolitiken. Arbetet för en jämställd arbetsmarknad måste bedrivas parallellt med arbetet inom andra politikområden, inte minst familjepolitiken. För att visa att regeringens arbete med att motverka diskriminering på arbetsmarknaden har uppriktiga avsikter är ett förtydligande inom familjepolitikens område nödvändigt. En utvecklad målformulering skulle inte konkurrera med ett fokus på barns bästa, utan kan snarare sägas förstärka detta. Barn behöver ett jämställt samhälle för att deras bästa ska vara en reell möjlighet. Barn mår bra av att ha flera vuxna som står dem nära och av att ha föräldrar som har trygga jobb med rättvisa löner. Också barn gynnas av ett arbetsliv som ser både män och kvinnor som självklara föräldrar. Att stärka kvinnors ekonomiska förutsättningar är att stärka barnens skydd mot fattigdom. Vänsterpartiet föreslår mot denna bakgrund följande lydelse av målformuleringen inom den ekonomiska familjepolitiken: ”Skillnaderna i de ekonomiska villkoren mellan familjer med och utan barn skall minska, och jämställdhet mellan könen skall uppmuntras inom ramen för den generella politiken.” Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 30 oktober 2006

Lars Ohly (v)

Marie Engström (v)

Elina Linna (v)

Kent Persson (v)

Kalle Larsson (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Alice Åström (v)